

Ukrajinský příběh z čítanky

Abychom nezapomněli

Výpověď o totalitě
v Evropě

ČÍTANKA PRO STARŠÍ STŘEDOŠKOLÁKY
KDEKOLIV V EVROPĚ
DRUHÉ VYDÁNÍ

EDITORKY: NEELA WINKELMANN-HEYROVSKÁ
A GILLIAN PURVES

Democracy matters.

www.memoryandconscience.eu

UKRAJINA

KOMUNISTICKÝ REŽIM

Většinu Ukrajiny obsadila během války v letech 1918 až 1921 sovětská Rudá armáda a v roce 1922 vznikla Ukrajinská sovětská socialistická republika jako součást Sovětského svazu. Západní Ukrajina byla po polsko-sovětské válce v letech 1919 až 1920 postoupena Polsku; k Ukrajinské SSR byla připojena po porážce Polska v roce 1939. Sovětská politika rozložila ukrajinskou společnost. Byly to zejména ideologicky motivovaná násilná kolektivizace a industrializace zahájená v roce 1929 (1,2 milionu obětí), represe vůči intelektuálům nazvané „popravené obrození“ a „Velký teror“ (300 000 obětí). V letech 1932 až 1933 následoval hladomor známý jako „holodomor“, během nějž zemřelo více než 4,5 milionu osob. V letech 1939 až 1941 následovaly deportace obyvatel západní Ukrajiny (300 000 osob). Během sovětského ústupu v roce 1941 bylo zabito téměř 24 000 politických vězňů.

NACISTICKÁ OKUPACE

Ukrajina byla v letech 1941 až 1944 okupována Německem. Během této doby bylo zabito asi 4,5 milionu Ukrajinců včetně 900 000 Židů. Území bylo rozděleno na tzv. Haličský okres, který se stal součástí tzv. Generálního gouvernementu, a Říšský komisariát Ukrajina. Ukrajina byla územím aktivního ozbrojeného odporu. Ukrajinská povstalecká armáda (UPA), polská Armia Krajowa

a sověty podporované rudé partyzánské jednotky bojovaly nejen proti Němcům, ale také navzájem mezi sebou. Ukrajinci sloužili rovněž v německých jednotkách, mimo jiné i v SS jednotce „Halič“.

KOMUNISTICKÝ REŽIM

V letech 1944 až 1991 byla Ukrajinská SSR opět součástí Sovětského svazu. Masové represe pokračovaly, stejně jako přesuny obyvatel. Deportace probíhaly v roce 1944 (150 000 krymských Tatarů), v letech 1944 až 1953 (203 000 členů národního hnutí) i později. Od roku 1944 do roku 1946 bylo deportováno více než 800 000 Poláků do Polska a půl milionu Ukrajinců na Ukrajinu. Přestože patřila Ukrajinská SSR v roce 1945 k zakladatelským zemím OSN, její nezávislost byla vyhlášena až při rozpadu SSSR v srpnu 1991.

OLEKSANDRA RADČENKO (1896–1965) pracovala většinu života jako učitelka na Ukrajině. Se svými třemi dětmi přežila hladomor v letech 1932–1933. Vedla si tehdy deník, kam zapisovala hrůzy tohoto záměrného vyhladovění obyvatelstva zorganizovaného sovětskou mocí. V srpnu 1945 byla zatčena a obviněna z šíření protisovětské propagandy. Její deník byl předložen jako důkaz u soudu. Byla odsouzena k deseti letům v Gulagu, komunistickém koncentračním táboře. Oleksandra se vrátila na Ukrajinu v srpnu 1955, po uplynutí celého trestu. Měla však podlomené zdraví a po deseti letech života na svobodě zemřela.

DIGITÁLNÍ ARCHIV
UKRAJINSKÉHO HNUTÍ
ZA OSVoboZENÍ

Oleksandra Radčenko

Pronásledována za své vzpomínky

napsal Volodymyr Vjatrovyč

Historie Ukrajiny za vlády komunistů se v mnohém podobá historii ostatních postkomunistických zemí střední a východní Evropy. Na rozdíl od jiných zemí východního bloku se však Ukrajina ocitla pod totalitní vládou daleko dříve – nikoli až po 2. světové válce, ale již několik desetiletí před ní. Nejhorší zločiny komunistického režimu – masové vraždy, deportace, uměle vyvolaný hladomor – byly spáchány ještě před válkou. Z Ukrajiny se stala „laboratoř“ komunistického režimu: ozkoušené způsoby potlačování protivníků a nástroje totalitního systému se později používaly v dalších zemích, které Rudá armáda „osvobodila“ od nacistické okupace.

Po pádu Ukrajinské lidové republiky v roce 1921 se země ocitla pod komunistickou nadvládou v důsledku okupace většiny ukrajinského území bolševickou Rudou armádou. Mezi komunistickými aktivisty bylo velké množství Ukrajinců, ale nastolení režimu bylo možné teprve tehdy, když bolševická armáda dobyla Ukrajinu s podporou Moskvy. V zemi byl však masivní protikomunistický odpor a četné vzpoury trvaly až do konce 20. let.

UKRAJINIZACE

Komunisté se museli domluvit na kompromisu s Ukrajinským národním hnutím, aby mohli získat kontrolu nad celým územím země. Proto zavedli politiku tzv. „ukrajinizace“. Ukrajinština se stala oficiálním jazykem vládních institucí, byla otevřena ukrajinská divadla a univerzity. Tyto příznivé podmínky vedly k obrození ukrajinské kultury a umožnily vznik nové generace básníků, spisovatelů, umělců a divadelních i filmových režisérů. Nová ekonomická politika ohlášená komunisty umožnila sedlákům vlastnit půdu a zvelebovat vlastní usedlosti. Již deset let po převzetí moci komunisty však Ukrajinu zasáhla vlna hladomoru a znovuzrozená inteligence se stala obětí „popraveného obrození“.

Bolševici dobře věděli, že kulturní a ekonomické ústupky bouřícím se Ukrajincům budou jen dočasné, a ve druhé polovině 20. let, když Stalin s konečnou platností konsolidoval svou moc, byl zahájen frontální útok na vše ukrajinské. Světoznámý právník Rafał Lemkin, autor pojmu "genocida", nazval

tento útok „sovětskou genocidou Ukrajinců“. Genocida zahrnovala represe (tj. popravy a věznění) inteligence a likvidaci ukrajinské pravoslavné církve. Dále měla genocida za následek hromadná úmrtí ukrajinských sedláků, kteří tvořili hlavní zdroj národní identity. Uměle vyvolaný hladomor v letech 1932 až 1933 měl za následek smrt milionů lidí (podle odhadů 4 až 7 milionů). Tento odporný zločin, označovaný jako holodomor (z ukrajinského *holod* – hlad a *mor* – smrt), vstoupil do ukrajinských i světových dějin.

Začátkem 30. let byla dokončena kolektivizace ukrajinského venkova a obyvatelé byli přinuceni vstoupit do zemědělských družstev. V důsledku této politiky se sedláci a zemědělci stali plně závislími na vládních dotacích. Prostřednictvím masových deportací a represí se komunistům dále podařilo zlikvidovat zámožné a nezávislé majitele půdy – kulaky, kteří mohli stát u zrodu národního hnutí. Místní protisovětské vzpoury však pokračovaly i po tomto období represí, a tak se sovětská vláda rozhodla potrestat nespolupracující zemědělce vyhladověním. Hnutí odporu tak mělo být definitivně zničeno.

Oběti hladomoru, Charkovská oblast, 1933
SBÍRKA KARDINÁLA THEODORA INNICIRA

ce“. Těm, kteří tento zákon porušili, hrozilo uvěznění, nebo dokonce poprava za „rozkrádání majetku v socialistickém vlastnictví“. Ve skutečnosti šlo o pokus zabránit lidem, aby si uschovali dostatek obilí na přípravu jídla či aby sbírali zbytky obilí po žních. Dalším způsobem, jak zemědělce vyhladovět, bylo zavedení tzv. „pokut v naturáliích“: zemědělcům, kteří nesplnili dané kvóty odvodu obilí, byly zabaveny veškeré potraviny. Za „sabotáže“ nesla zodpovědnost celá vesnice, která se tak ocitla na „černé listině“. Takové vesnice byly zcela izolovány od okolního světa a byly do nich přerušeny dodávky potravin a dalšího zboží. Celé území Ukrajiny se tak proměnilo na „hladové ghetto“; její hranice byly obklíčeny armádou, která hladovějícím lidem nedovolila uniknout.

SYSTEMATICKÉ VYHLADOVĚNÍ

Vláda nejprve stanovila nesmyslně vysoké kvóty pro odvody obilí. Jejich předem očekávané nesplnění bylo prohlášeno za sabotáž a odpor vůči vládě. Pak začalo násilné zabavování. Do vesnic byly vysílány speciální brigády a ty zabavovaly veškeré obilí, které našly. Vláda tvrdě trestala každého, kdo se pokusil ukrývat obilí, které prohlásila za majetek státu.

V srpnu 1932 byl přijat zvláštní zákon, jenž vešel ve známost jako „zákon o pěti klasech pšenice“.

Miliony lidí zemřely hladem, protože neměly nic k jídlu, ani možnost opustit kraj stížený hladomorem. Mrtví lidé byli pohřbíváni do velkých jam nedaleko vesnic, protože mrtvých bylo tolik, že je nebylo možné ukládat do jednotlivých hrobů. Někdy byli pohřbíváni i živí lidé, protože ti, kteří mrtvá těla sbírali, byli tak zesláblí, že se nedokázali podruhé vrátit na stejné místo.

Tragická smrt milionů Ukrajinců zůstala před světem utajena. O hladomoru na Ukrajině bylo zakázáno hovořit. Cenzurované noviny psaly o skvělých úspěších sovětské vlády a jakékoli zmínky o hladomoru byly kvalifikovány jako protivládní propaganda a tvrdě trestány.

Některé oběti hladomoru byly přesvědčeny, že šlo o důsledek zločinného postupu místních úřadů a že stačilo informovat centrální vládu země, aby těmto nepravostem učinila přítrž. Lidé psali dopisy Stalinovi, aby „otevřel národním vůdcům oči“ ohledně hrůz hladomoru. Komunistická vláda autory takových dopisů pozorně vyslechla a potom je zatkla.

Ti, jimž se podařilo hladomor přežít, se nicméně snažili uchovat vzpomínky a předat je svým potomkům. Mykola Bokan z Černigovské oblasti během těchto hrůzyplných let fotografoval členy své rodiny.

O něco později jeho fotografie posloužily jako důkaz při trestním stíhání, které bylo proti němu vedeno. Nakonec byl odsouzen k osmi letům vězení. Z koncentračních táborů Gulagu se však Mykola Bokan už nevrátil, zemřel v daleké cizí zemi.

SVĚDKYNĚ HRŮZ

Oleksandra Radčenko patřila k milionům svědků četných úmrtí z hladu. V té době pracovala jako učitelka v Charkovské oblasti.

Měla přiděl jídla, což pomohlo jí i ostatním členům její rodiny přežít. Ani přiděl, který dostávala od státu, jí však nemohl zavřít oči před hrůzami, které byly všude kolem. Nevšímat si okolí pro ni bylo prakticky nemožné, protože jako učitelka se musela každý den dívat do očí hladovějících dětí a sledovat, jak jejich řady stále řídnu.

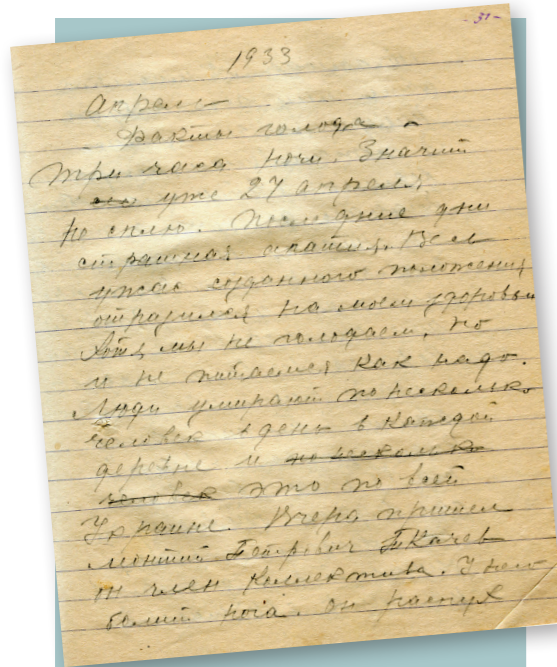

Ozbrojená stráž před skladem obilí, vesnice Vilšany, Charkovská oblast
DIGITÁLNÍ ARCHIV UKRAJINSKÉHO HNUTÍ ZA OSVOBOZENÍ

Mykola Bokan s přeživšími dětmi během pohřbu syna Kosti, jenž zemřel vyhladověním 10. července 1933
DIGITÁLNÍ ARCHIV UKRAJINSKÉHO HNUTÍ ZA OSVOBOZENÍ

Věděla, že jakýkoli pokus o šíření informací o situaci na Ukrajině by měl za následek její uvěznění a smrt jejích dětí, které by se o sebe musely starat samy. Když si Oleksandra Radčenko zapisovala pravdu do deníku, byla si vědoma rizika a toho, co by ji čekalo, kdyby byl její deník objeven. Nemohla si však pomoci:

Stránka z deníku Oleksandry Radčenko
DIGITÁLNÍ ARCHIV UKRAJINSKÉHO HNUTÍ ZA OSVOBOZENÍ

„Úterý 5. dubna 1932. Hlad, uměle vyvolaný hladomor, nabývá obludných rozměrů. Proč nám berou i poslední kousek chleba? Nikdo nechápe proč. A berou nám opravdu všechno, do posledního zrnka, i když moc dobře vědí, co to přinese. Děti mučí hlad a červi z toho, jak jedí syrovou řepu, která jim ale nevydrží do další sklizně za čtyři měsíce. Co bude potom??“

Středa 6. dubna 1932. Někdy mě popadne neovladatelný vztek, až jsem z toho nemocná. Čtu o ‚sovětské rychlosti‘ (v komunistických novinách ‚Pravda‘), o spuštění první vysoké pece v Evropě, o dokončení přehrady v ‚Dněprostroji‘ a mnohém dalším. To je všechno pěkně, ale k čemu je ta rychlost v porovnání s hladem opuchlými dětmi a muži? Hlad se začíná přetavovat v zuřivost a ta nám přináší nejrůznější problémy, nepředstavitelné věci. Zločinnost roste zvláště rychle... Myšlenky na opuchlé, hladovějící děti mě mučí a zuřivost roste...“

Čtvrtek 2. června 1932. Je stále těžší přežít a bude ještě hůř. Jsou to nezvyklé časy, dějiny nic takového nepamatují. Všichni trpí podvýživou nebo hladem a zoufalou chudobou. Ta nelidskost všeho je strašná a deprimující.

Neděle 20. listopadu 1932. Starce, jenž pracoval v králičárně, okradly úřady, jak říká. To znamená, že mu vzali všechnu zeleninu i obilí. Před dvěma lety mu zabavili veškerý majetek a je z něj vlastně žebrák, jen nechodí žebrat. Je mu 70 let, jeho ženě 65 a žije s nimi postižená dcera. A teď jim, ubožákům, ještě vzali i to strašně málo, z čeho by mohli vyžít do února.

Pondělí 9. ledna 1933. Hruzy hladu se šíří Charkovem. Unášejí se děti a prodávají se salámy vyrobené z lidského masa. Zdravější dospělí jsou lákáni do ústraní a unášeni jedinci, kteří tvrdí, že prodávají boty. Objevily se o tom zprávy v novinách s tím, aby lidé zachovali klid, protože se již přijímají opatření... ale děti stále mizí.

Čtvrtek 23. března 1933. Dnešního dne jsem viděla neuvěřitelné lidské utrpení. Vrátila jsem se domů s velmi tíživým pocitem. Na cestě do vesnice Zarožne jsme na poli u silnice spatřili ležet hubeného starce v roztrhaných šatech a bez bot. Nejspíš upadl vyčerpáním a umřel, nebo jen zemřel a upadl... a někdo si potom vzal jeho boty. Když jsme se vraceli z vesnice, viděli jsme ho znovu. Nikomu neschází...“

Při odjezdu z Babky jsme dojeli sedmiletého chlapce. Můj společník na něj zavolal, ale chlapec pokračoval v nejisté chůzi a zdálo se, že nás neslyší. Když ho kůň docházel, zavolala jsem na něj a on neochotně sešel z cesty. Musela jsem se mu podívat do tváře. Výraz v jeho obličejí ve mně zanechal strašný, děsivý a nezapomenutelný dojem. Takový výraz v očích mají nejspíš lidé, kteří vědí, že se blíží smrt, ale ještě se jim nechce umřít. Ale vždyť to bylo dítě! Nedokázala jsem ovládnout emoce: Proč? Proč děti? Tiše jsem plakala, aby si toho můj společník nevšiml. Pomyšlení, že nemůžu nic dělat, že miliony dětí umírají hladem, ta nevyhnutelná hrůza mě uváděly v zoufalství...“

Před několika dny za mnou přišel stájník. Měl opuchlou tvář a nateklé ruce. Říkal, že mu těžknou nohy a že je připraven zemřít. ‚Je mi líto dětí,‘ řekl. ‚Nic nechápou – nenesou žádnou vinu.‘“

Oleksandra Radčenko a její tři dcery, z nichž nejmladší se narodila v roce 1931, hladomor přežily. Nedopadla na ně ani vlna represí Velkého teroru v letech 1937 až 1938. Přesto však na ně čekalo ještě velké neštěstí.

V roce 1940 se rodina Radčenkových přestěhovala do Bukoviny, jež byla nedlouho předtím připojena k Sovětskému svazu. V létě 1941 ji dostihla začínající válka mezi Sovětským svazem a Německem. Oleksandru s manželem Vasylem zatkla rumunská armáda, která jako spojenecká armáda třetí říše obsadila tuto oblast Ukrajiny. Manželé skončili společně na několik týdnů ve vězeňském táboře, dokud je neosvobodili manželovi kolegové – lesní inženýři. Po propuštění z vězení Vasyl Radčenko dál pracoval jako polesný.

FALEŠNÁ NADĚJE

V prvních dnech po změně režimu mnoho místních obyvatel, včetně Oleksandry Radčenko, věřilo, že je ‚Německo osvobodí od komunistů‘. Proto se také Oleksandra svěřila německému důstojníkovi, jenž ve své vlasti působil jako korespondent, o svých denících. Navrhl, že je nechá zveřejnit. Německá propaganda běžně využívala informace o zločinech komunismu (tak tomu bylo například s informacemi o hromadných popravách vězňů v létě 1941 a s objevením hromadných hrobů polských důstojníků v Katyni). Deník o hladomoru se však ve sdělovacích prostředcích neobjevil ani za nového režimu. Oleksandra záhy pochopila, že nový režim není o nic lepší než ten starý. I proto v zápiscích z let 1941 a 1942 psala o zločinech nacistického režimu. V roce 1943 se krutá okupační politika dotkla i její rodiny – její sedmnáctiletá dcera Elida musela odjet do Německa na nucené práce.

Návrat Sovětů k moci na Ukrajině v roce 1944 měl pro rodinu za následek další ztrátu. Oleksandřin manžel Vasyl byl odveden na frontu, kde se ocitl v trestném praporu, protože ‚sloužil Němcům jako polesný‘.

Oleksandra s manželem a dcerou
DIGITÁLNÍ ARCHIV UKRAJINSKÉHO HNUTÍ ZA OSVOBOZENÍ

V roce 1945 válka skončila. Ještě před jejím koncem se Elida vrátila z Německa a v srpnu přijel domů i Vasyl, jenž byl vyznamenán „medailí za bojové zásluhy“. Rodina Radčenkových byla opět pohromadě.

Lepší časy však netrvaly dlouho a záhy se do života rodiny opět vložil totalitní režim. Dne 7. července 1945 podepsal vyšetřovatel z oblastního úřadu NKVD v Kamenci Podolském na Oleksandru Radčenko zatykač. Při domovní prohlídce bylo nalezeno sedm sešitů deníku, v nichž bylo popsáno období 1926 až 1943. Tento deník se stal hlavním důkazem obžaloby Oleksandry Radčenko z „protisovětské propagandy a agitace“.

Její dcera Elida si vzpomíná na tragický okamžik rodinné historie: *„Maminka nikdy své deníky neschovávala. Našli bednu, kde všechny sešity ležely. Pět nebo šest sešitů jsem ještě dokázala schovat pod polštář. Když maminku zatkli, začali jsme se do nich a zjistili, kolik hrůz z doby hladomoru je v nich popsáno. Dostali jsme strach, že by nás mohli všechny popravit, a tak jsme je spálili...“* Informace v sešitech, které NKVD zabavila, však úplně stačily, aby byla učitelka usvědčena.

VYŠETŘOVÁNÍ

Vyšetřování trvalo téměř půl roku. Oleksandra hned přiznala, že je autorkou deníků, ale to nestačilo. Vyšetřovatel se ji snažil přimět k přiznání, že do deníků psala lži, které měly poškodit sovětský režim. *„Vyšetřování bylo zřetelně vykonstruované předem,“* napsala po čase ve stížnosti adresované prokurátorovi. *„Bylo mi vyhrožováno, že vyšetřování bude trvat velmi dlouho, pokud nepodepíšu přiznání, v němž bylo předem napsáno, že jsem si na začátku 30. let psala deník s protirevolučním obsahem. Důvodem, proč jsem toto přiznání podepsala, byly moje dojmy z vězení, strach a chabé zdraví.“*

Jakmile bylo vyšetřování skončeno, dostal se případ před soud ve městě Proskuriv, a to 14. prosince 1945. V odpovědích při soudním líčení Oleksandra Radčenko prakticky popřela důkazy obžaloby, když soudcům řekla: *„Hlavním důvodem, proč jsem si psala deníky, bylo, že jsem je chtěla věnovat potomkům. Psala jsem je, protože po 20 letech děti neuvěří, jak násilné způsoby se používaly při budování socialismu. Ukrajinci zažili v letech 1930–1933 mnoho hrůz...“*

Soudci ji samozřejmě neposlouchali, a proto v obvinění stálo, že Oleksandra Radčenko *„se v letech 1930–1933 projevovala nepřátelsky k sovětskému režimu a psala si deník s protirevolučním obsahem, v němž*

odsuzovala činnost Komunistické strany při organizování kolchozů na území SSSR a popisovala těžké životní podmínky pracujících lidu“. Obvinění bylo sice absurdní, ale trest byl skutečný a krutý – deset let v koncentračním táboře Gulagu. Ani v táboře bývalá učitelka nepřestávala bojovat za propuštění a psala stížnosti a protesty. Její osud to bohužel nezměnilo.

NÁVRAT NA UKRAJINU

Oleksandra Radčenko se vrátila na Ukrajinu v srpnu 1955, tedy až po uplynutí celého trestu. Měla však podlomené zdraví a po deseti letech života na svobodě zemřela.

V roce 1991, několik týdnů před rozpadem Sovětského svazu a pádem sovětského režimu byla Oleksandra Radčenko „posmrtně rehabilitována“. Sověti uznali, že byla uvězněna neprávem. Její deníky (bohužel nikoli kompletní sada – tři sešity byly spáleny během vyšetřování, protože „neobsahovaly užitečné informace“) byly uloženy v archivech KGB a o jejich existenci nikdo nevěděl. Po rozpadu Sovětského svazu tyto archivy, resp. jejich ukrajinskou část včetně zbývajících deníků Oleksandry Radčenko, převzala nově vzniklá Služba bezpečnosti Ukrajiny.

Archivované dokumenty, včetně deníků popisujících zvěrstva během holodomoru na Ukrajině, byly objeveny teprve v roce 2001. *„Náhodou jsem zaslechla v rádiu, že jsou archivní dokumenty Oleksandry Radčenko k dispozici k nahlédnutí,“* vzpomíná její dcera Elida, *„a že jsou v držení Služby bezpečnosti Ukrajiny. Dojalo mě to a rozplakala jsem se. Maminka nestrávila tolik let ve vězení nadarmo a její práce nezmizela. Napsala pravdu...“*

V roce 2007 byly úryvky z deníků zveřejněny v knize *Odtajněné vzpomínky*. Dnes tato kniha slouží jako důležitý zdroj při zkoumání událostí 30. let minulého století na Ukrajině. Upřímná slova laskavé učitelky, deníky Oleksandry Radčenko, boří mýty propagandy sovětského režimu o „šťastném sovětském životě“ a popisují otrěsnou pravdu o událostech na Ukrajině v letech 1932–1933. Oleksandře se nakonec přece jen podařilo splnit svůj cíl: zapsala a předala svým potomkům vzpomínky na tragédii holodomoru.

PŘÍSPĚVEK CENTRA PRO VÝZKUM OSVOBOZENÉHO HNUTÍ

PLATFORMA EVROPSKÉ PAMĚTI A SVĚDOMÍ STOJÍ PŘI UKRAJINĚ, NA KTEROU ZAÚTOČILA RUSKÁ FEDERACE.

ČLENSKÉ ORGANIZACE PLATFORMY EVROPSKÉ PAMĚTI A SVĚDOMÍ NA UKRAJINĚ:

CENTRUM PRO VÝZKUM OSVOBOZENECKÉHO Hnutí
NADACE PRO ZACHOVÁNÍ HISTORIE MAJDANU
MEDŽLIS NÁRODA KRYMSKÝCH TATARŮ
NÁRODNÍ MUZEUM “PAMÁTNÍK OBĚTEM HOLODOMORU”
UKRAJINSKÝ ÚSTAV NÁRODNÍ PAMĚTI
STÁTNÍ ARCHIV UKRAJINSKÉHO ÚSTAVU NÁRODNÍ PAMĚTI

**PROSÍM POMOZTE PŘÍSPĚVKEM HUMANITÁRNÍ ORGANIZACI,
JAKO NAPŘÍKLAD UKRAJINSKÉMU ČERVENÉMU KŘÍŽI:**

<https://redcross.org.ua/en/donate/>

NEBO UKRAJINSKÉ NÁRODNÍ BANCE NA PODPORU OZBROJENÝCH SIL:

<https://bank.gov.ua/en/news/all/natsionalniy-bank-vidkriv-spetsrahunok-dlya-zboru-koshtiv-na-potrebi-armiyi>